

TÜRKİYE' DE İNGİLİZCE ÖĞRETMENİ YETİŞTİRME SORUNLARI

Nuray ALAGÖZLÜ*

Öz: İngilizce'yi öğrenmek ve konuşmak günümüz küreselleşmiş dünyasında, İngilizce'nin ortak bir iletişim aracı olarak işlev görmesinden ötürü bir gerekliliktir. Ortak bir iletişim aracı olmasının yanısıra, İngilizce bugün, bilgiye ulaşmak ve uluslararası ortamlarda faaliyet göstermek amacıyla da önemli bir işleve sahiptir. Türkiye'de İngilizce öğrenmeye yönelik artan talebi karşılamak amacıyla, şimdiye kadar ilköğretimden yüksek öğretime kadar eğitimde her kademedede yoğun çabalar harcanmıştır. Ortaya çıkan durum şüphesiz tatmin edici değildir çünkü henüz sürdürülebilir tutarlı ve güvenilir bir eğitim politikasının ortaya çıkmamıştır. Bu sebeple, izlenen yaklaşımlar ve uygulanan modeller geçicidir. Dil öğretmeni yetiştirme Türkiye'de İngilizce öğretim sürecinin ve sorununun bir parçasıdır. Bu yazı Türkiye'de İngilizce öğretmeni yetiştirmede karşılaşılan zorluklara odaklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: İngiliz Dili, Öğretmen Yetiştirme, Zorluklar, Türkiye

Problems In English Language Teacher Training In Turkey

Abstract: Learning and speaking English is a necessity in our globalized world as it serves the function of being a shared language-a lingua franca. Beyond being a common tool of communication among cultures, it also has a critical function for gaining access to knowledge and function in international settings. In Turkey, so as to meet the growing need for English language instruction, up to the present time, there have been intense endeavours at all levels of educational system ranging from primary education to higher education institutions. It is no doubt that the resulting situation seems unsatisfactory mostly because there have not been any sustainable stable and reliable educational policy. Therefore, the approaches pursued and the models applied were all temporary. Language teacher training is one integrative part of English language teaching process and problem in Turkey. This paper focuses on the challenges in English language teacher training.

Keywords: English language, Teacher training, Challenges, Turkey,

Giriş

Bu yazıda Türkiye'de İngilizce'nin yabancı olarak öğretimi konusunda gözlenen temel sorunlardan olan ve bu konudaki başarısızlığın etmenlerinden biri olarak da karşımıza çıkan öğretmen yetiştirmedeki aksaklıklar üzerinde durulacaktır.

Demirpolat (2015) Türkiye'de yabancı dil öğretimi sorunlarını ortaya koyarken,

- fiziksel şartlarla ilgili sorunlar,
- eğitim materyallerinin nitelik sorunları,
- yabancı dil öğretimiyle ilgili ortak bir öğretim yöntemi ve felsefesinin benimsenmemesinin ve
- yabancı dil öğretim sürecinin denetlenmemesinin yanında,

* Doç.Dr., Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Ankara/TÜRKİYE. E-posta: nurayalagozlu@gmail.com. ORCID ID: 0000-0001-9868-4399

dil öğretmenlerinin yetiştirilme sürecine dair sorunları

- yabancı dil öğretmenlerinin hizmet öncesi eğitimi sorunları,
- yabancı dil öğretmenlerinin istihdam edilme biçimleriyle ilgili sorunlar (yabancı dil öğretmenlerinin yeterliklerinin KPSS ve ÖABT gibi çoktan seçmeli sınavlar ile belirlenmesi ve farklı alanlarda öğretim görmüş kişilerin atanması) olarak belirtmiştir.

Bayraktaroğlu (2012), Türkiye’de İngilizce öğretilmemesini bir çok etmene bağlar. Bunların içinde dil öğretmenlerinin durumunu, yabancı dil öğretimi sorunları genel çerçevesi içinde ele alır. Yabancı dil öğretiminin önemli bir parçası olan dil öğretmenlerinin sorunlarını, öğretim elemanlarının aşırı ders yükleri, hizmet-içi eğitim ve motivasyon eksikliği, ölçme-değerlendirme sisteminin yetersizliği, Üniversitelerdeki yabancı dil öğretmeni yetiştirme programlarının öğretmen adaylarına yönelik yabancı dili öğretme/geliştirmedeki eksiklikleri ve bu programların müfredatlarında ağırlıklı olarak pratiğe dayalı ve eğiticilik becerilerini geliştirebilen ve öğrencilere “yabancı dili öğrenmeyi öğretebilen” bir meslek eğitimi olması yerine, kuramsal düzeyde akademik nitelikli bir eğitimin yapılması olarak ortaya koyar.

Sadece Türkiye değil Avrupa da öğretmen yetiştirme konusunu eğitim ve öğretmenlik mesleğinin kalitesini artırmak adına ele almış ve kimi stratejiler belirlemek üzere Avrupa Birliği ülkeleri kapsamında raporlar hazırlanmıştır. Bunlardan Avrupa’da öğretmen yetiştirme standartları ve yapılması gerekenler için hazırlanan Eurydice (*Avrupa Eğitim Bilgi Ağı*) (2015) Eğitim ve Öğretim 2020 Strateji Planı, öğretmenlerin seçilmelerinden, başlangıç eğitimlerine ve devam eden mesleki gelişimlerinden kariyer fırsatlarına kadar bir eylem planı sunmaktadır. Rapor, doğru bir politika için birincil öneme sahip beş alanı inceler: (1) Demografi ve Çalışma Koşulları; (2) Başlangıç öğretmenlik eğitimi ve öğretmenlik mesleğine geçiş; (3) Devam eden Mesleki Gelişim; (4) Uluslar arası Hareketlilik; ve (5) öğretmenlik mesleğinin çekiciliğini ve statüsünü artırmak.

Avrupa’da öğretmenlerin durumu hakkında saptamalar yapan rapor, demografi ve çalışma şartları ve başlangıç öğretmenlik eğitimi ve öğretmenlik mesleğine geçiş konusunda Türkiye ile çok fazla benzerlik göstermese lisans düzeyindeki öğretimin akademik bilgi- öğretim becerisi-öğretim teorileri ve sınıf deneyimi – alanlarını içerdiğini vurgular. Öğretmenliğe geçiş aşamasında ise Avrupa da öğretmen adaylarının kendilerini yeterli görmeleri ile gerçek durum arasında farklılık olduğunu belirtmektedir. Öğretmenlik mesleğinin ilk aşamalarındaki başarı yordayıcıları olarak öğretmenlerin 40 yaş altında olmaları, bir danışman-rehber öğretmen desteği almaları, ve sözleşmeli çalışmaları şeklinde ifade edilmiştir (Eurydice, 2015).

Devam eden Mesleki Gelişim konusunda öğretmen ihtiyaçlarının açıkça ortaya çıkarılması gerektiğini ve değerlendirildiğini ifade eder. Öğretmen ihtiyaçları sürekli Avrupa genelinde ve tek tek ülkelerde oldukça düzgün bir şekilde ifade edilmiştir. Öğretmenler kendi dersleri ve öğretilecek dersin içeriği ile genelde rahat hissederken mesleki beceri ve öğretim tekniklerini güçlendiren eğitim almaları gerektiği anlamına gelmektedir (Eurydice, 2015). Hizmet içi eğitim konusunda ihtiyaç çözümlenmesinin eğitimin kalitesini yükseltmesi açısından önemini vurgular.

Avrupa ülkelerinde en çok yabancı dil öğretmenlerinin yurt dışına gittiğini, bu ziyaretlerin, dil öğrenme, öğrenciye refakat, kendi eğitim alanında çalışma şeklinde gerçekleştiğini ifade eder. Dil öğretmenlerinin %60'ının yurt dışı hareketliliğinden faydalandığını unun az bir oran olduğu vurgulanır. Bu durum Eurydice raporunda Avrupa da bile yabancı dil öğretmenlerinin bir eksikliği olarak vurgulanmaktadır (Eurydice, 2015).

Milli Eğitim Bakanlığı'nın Öğretmen Geliştirme ve Yetiştirme Genel Müdürlüğü'nün Öğretmen Strateji Belgesinde (2017) alan (ya da yabancı dil) öğretmenlerine vurgu yapılmadan genel anlamda öğretmen yetiştirmeye dair genel stratejiler şöyle belirlenmiştir:

- Yüksek nitelikli iyi yetişmiş ve mesleğe uygun kişilerin istihdam edilmesi,
 - Öğretmen yetiştirmeye yönelik programlarda eğitimleri iyileştirmek
 - Üniversite mezunları arasından öğretmenlik mesleğine en uygun olanları seçmek
- Öğretmenlerin kişisel ve mesleki gelişimlerini sürekli kılmak,
 - Öğretmenlerin gelişim ihtiyacını tespit için periyodik olarak yapılacak bir performans değerlendirme sistemini hayata geçirmek
 - Adaylık sürecinden itibaren öğretmenlerin kişisel ve mesleki gelişim faaliyetlerinin niteliğini arttırmak
- Öğretmenlik mesleğine yönelik algıyı iyileştirmek ve mesleğin statüsünü güçlendirmek.
 - Öğretmenlik mesleğinin statüsünü güçlendirmek
 - Öğretmenlerin çalışma şartlarını iyileştirmek
 - Kurumlar ve bölgeler arası farklılıklara göre iyileştirici tedbirler almak
 - Kariyer ve ödüllendirme sistemini geliştirmek

Son dönemde öğretmen yetiştirme ve yeterlikleri konusunda yayınlanan bu raporlar çerçevesinde yabancı dil öğretmeni yetiştirme konusunda vurgulanabilecek hususlar üç başlık altında toplanabilir:

a) Öğretmen yeterlilikleri

Öğretmen yeterlikleriyle ilgili Milli Eğitim Bakanlığı'nın (MEB) yabancı dil öğretmeni yetiştirme kaynakları incelendiğinde bu güne kadar yabancı dil öğretmeni olarak görev yapan öğretmenlerin mezun oldukları eğitim kurumlarının birbirinden çok farklılıklar gösterdiği görülmektedir.

- Üniversitelerin yabancı dil öğretmenliği bölümü dışında, diğer bölümlerinde okuyup, A, B, C kuru yabancı dil öğrenimi görenler,
- eğitim enstitüsü yabancı dil bölümlerini dışardan bitirenler,
- eğitim enstitüsü “yaygın yükseköğretim yaz okulu”nu bitirenler, eğitim enstitüsünde (1978-80) “hızlandırılmış” (1 yıl karşılığında 1-2 ay süreli) öğrenim görenler.
- MEB tarafından zaman zaman açılan “öğretmen muavinliği” sınavını başaranlar.

• Daha sonra, İngilizce öğretmen açığını gidermek amacıyla eğitim dili İngilizce olan üniversitelerin diğer bölümlerinden mezun olanlar.

• Fen Edebiyat Fakültelerinden mezun olup daha sonra formasyon alanlar (Işık, 2008b)

• 2002 yılında başlayan bir uygulama ile de Açık Öğretim İngilizce Öğretmenliği Programı uygulamaya konmuş ve iki yılı örgün eğitim iki yılı da uzaktan eğitim ile öğrenciler İngilizce öğretmeni olarak mezun olmuşlardır (Alagözlü, 2012)

• Son uygulamalarda Yabancı dil öğretimine ilişkin bir eğitim almamış olan sınıf öğretmenlerinin bu dersleri öncelikle yürütmesi (TEDMEM, 2016 s.140) de bilimsel alana gösterilmesi gereken saygıyı zedelemektedir.

b) Öğretmen Yetiştirme Müfredatı

Üniversitelerdeki yabancı dil öğretmeni yetiştiren akademik program içeriklerinin alan çalışmasına değil, masa başı çalışmaya ve uzman görüşüne dayanmasıdır. Son yıllarda YÖK yabancı dil öğretmeni yetiştirmede birlik ve beraberliği sağlamak adına, ortak ön lisans- lisans programları hazırlamaktadır. Bu uygulamanın programların niteliğine katkısının ne olacağı araştırılmamış, öğretim elemanı durumu ve içeriğin nasıl doldurulacağı öğretim elemanına bırakılmıştır.

Eğitim Fakültesi İngilizce Öğretmenliği için önerilen Öğretmen yetiştirme müfredatı incelendiğinde dili ve dilin özgün kullanıldığı ortamları örnekleyen öğrenmeye yönelik kapsamlı derslerin az ve yetersiz olduğu görülür. Bu öncelikle öğretmen adayının dil yeterliliği ile ilgili sorunlarına işaret eder. Yeterli İngilizce bilgisi ile bölüme başlayamayan öğretmen adayı sadece öğretim teknikleri ve yöntem bilgisi ile karşılaşır. Kısaca, bilmediği dili nasıl öğreteceğini öğrenmeye çalışır. İkinci olarak, ortak müfredatta aynı ya da benzer içerikli dersler göze çarpar ve uzun bir süre tahsis edilir. Bu benzer içerikli derslerin iki akademik yıl içerisinde tekrar tekrar öğrencinin önüne konulmasına neden olur.

- Çocuklara yabancı dil öğretimi I
- Çocuklara yabancı dil öğretimi II
- Dil Becerilerinin Öğretimi I
- Dil Becerilerinin Öğretimi II
- Özel Öğretim Yöntemler I
- Özel Öğretim Yöntemler II gibi (Alagözlü, 2012)

Demirpolat (2015) hizmet öncesi eğitimi için bir kalite standardı getirilmesi ve dil yeterliliklerinin de sınıf içi yabancı dilde iletişimi gerçekleştirebilecek düzeye getirilmesi için hedef dile ve hedef kültüre ulaşmasının sağlanmasının ve de öğretmenlik becerisinin ölçülerek mesleğe başlatılmalarının çözümü olabileceğini vurgulamıştır.

Hedef kültüre ulaşma ve yabancı dil bilgisini geliştirme konusunda Uluslar arası Hareketlilik programları işlevseldir. Avrupa ülkelerinde dil öğretmenleri tarafından yabancı dilin konuşulduğu ülkelerin ziyareti %60 oranındadır ve bu oran az bulunmaktadır (Eurydice, 2015).

c) Sürekli Hizmet İçi Eğitimin olmaması veya yetersizliği

Öğretmen adaylarının dört yıllık öğrenim süresi içinde hem kuram hem de uygulama dersleri almalarına rağmen mezun olduktan sonra kuram ve uygulamayı birbiri üzerine oturtamamaktadırlar. Ayrıca dil öğretimindeki yenilikler, değişiklikler ve gelişmeler yabancı dil eğitimine yansıtılamamakta, yeni kuramlarla ve mevcut uygulamalar örtüşmemektedir. Sürekli ve düzenli hizmet içi eğitim, eğitim – öğretim süreci içinde dil öğretmenlerinin güncel değişimlere ve gelişmelere hazırlaması ve uygulama konusunda yardımcı olması açısından önemli ve gereklidir.

Ortaya çıkan eksiklikleri çözmek adına aşağıdaki hususlar önerilebilir.

1- Öğretmen Yetiştiren Yüksek Öğretim Kurumlarının Kalitesini Artırmak, Müfredatı Desteklemek Ve Öğretmen Adaylarını Tutarlı Ve Alana Uygun Yöntemlerle Seçmek.

Öncelikle öğretmenlerin seçimi konusunda bir birlik sağlanması ve yeterliklerinin artırılması için dil eğitimi almış olmaları ve Eğitim Fakültelerinin ilgili bölümlerinden mezun olmaları esastır. Ayrıca başarı göstergeleri iletişim konuşma ve yazma gibi becerilerden oluşan dil öğretmenliğinin ALES ve ÖABT çoktan seçmeli sınavlarda değerlendirilmesi de bir yanlış uygulamadır. MEB'nin öğretmen yeterliliklerini anlatan bilgi, beceri ve tutum özelliklerini kapsayan, 6 ana yeterlik (A-B-C-D-E-F), 31 alt yeterlik ve 233 performans ölçütünden oluşan “Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri” ni karşılayacak bir müfredata ve eğitime ihtiyaç vardır.

2- Mesleğe Başlamış Öğretmenleri Durum Değerlendirmesi İçin Düzenli Aralıklarla Durum Değerlendirmesi Ve Gereksinim Çözümlemesi Yapmak

Düzenli aralıklarla yapılacak bir gereksinim çözümlemesi ile izlenmesi gereken dil politikasının ve yapılması gerekenlerin belirlenmesi yapılmalıdır (Brown, 1995; Hutchinson ve Waters, 1987, Finney, 2002). Öğretmenler, öğrencilerin ihtiyaçlarıyla uyumlu modern yöntemlere ve kuramdan sınıf ortamına transfer edebilecekleri kaynaklara ihtiyaç duymaktadırlar (Eurydice, 2015). İhtiyaçların belirlenmesi Avrupa da kimi ülkelerde öğretmenlerin neye ihtiyacı olduğunu belirleme görevi okullara verilirken bunu da öğretmenlerin yardımıyla gerçekleştirirler. Başka diğer Avrupa'daki sistemlerin çoğunda, bu durum üst-düzey eğitim yetkililerinin, en azından öğretmenlerin mesleki gelişimi için önemli politika önceliklerini ortaya koymada etkili olmaktadır. Ancak en kesin çözüm üst-düzey yetkililerin, aşağıdan yukarıya yaklaşımlarla öğretmenlerin ve okulların saptamalarına gereken önem verilerek gerçek ihtiyaçların belirlenmesini mümkün kılacaktır (Eurydice, 2015).

3-Varolan Sürekli Hizmet İçi Eğitimi Gözden Geçirmek ve Yapılandırmak ve Daha Etkin Hale Getirmek

Mevcut raporlar ve uygulamalar kapsamında hizmet içi mesleki gelişim eğitimlerinin (MGE) eğitim öğretim sürecine dahil olduğu görülmekte ya da en azından böyle bir gereklilik konusunda farkındalık olduğu görülmektedir. Ancak varolan uygulamaya dair gözden geçirilmesi gereken hususlar vardır.

1-Öncelikle öğretmenlerin MGE lerin katılımlarının sağlanması gerekmektedir. Katılımların gönüllülük temelinde yürümesi teşvik ve diğer sebeplerden dolayı düşük seviyede kalmasına neden olmaktadır.

2-MGE lerin bir görev ya da atanma için zorunlu olup olmaması, teşvik ve ödüller ile ilişkilendirilmemesi, katılım oranını etkilemektedir.

3-Öğretmenleri ifade ettikleri öncelikli mesleki ihtiyaçları ile MGE içerikleri uyum göstermeyebilir. Ayrıca, öğretmenler belirtilen ya da sunulan konuda eğitime ihtiyaç duyduklarını öngörmeyebilirler.

4-MGE lerin cinsiyet, istihdam durumu ve deneyim ile ilişkisi yine katılımı aşağı çekebilir (Eurydice, 2015).

Sürekli mesleki gelişim değişen bir süreç olduğundan kurslar, çalıştaylar ve konferanslar gibi örgün ve geleneksel eğitim türleri hali hazırda belli bir düzeyde kullanılmaktadır. Ancak, diğer yeni mesleki gelişim SMG türleri de daha akran-tabanlı, işbirlikçi, daha az yapılandırılmış ve tabandan katılımı odaklanmış faaliyetler de kullanılmalıdır (Eurydice, 2015).

Sonuç

Türkiye’de dil öğretmeni yetiştirme konusunda nitelikli ve mesleğe uygun kişilerin seçilmesi MEB tarafından da öngörülmüştür (Öğretmen Strateji Belgesi, 2017). Öncelikle ilgili bölümlerden mezun olan öğretmenlerin uygun ölçme ve değerlendirme sürecinden geçirilmesi gerekir. Üniversiteler ve MEB okulları hizmet içi eğitim açısından daha etkin çalışabilir. Devam eden hizmet içi eğitim belirli esaslar oluşturulup düzenli, sürekli, ve geniş kitleleri kapsayacak şekilde uygulanmalı ve teşvik edilmelidir. Yabancı dil öğretmenliği için önemli olan hedef kültürü tanımak ve o dilin ana dili olarak konuşulduğu ülkelere ulaşmak ihtiyacı hem hizmet öncesi hem de sonrası dönemde kimi değişim programları ile giderilebilir.

Kaynakça

- ALAGÖZLÜ, N. (2012). English as a Foreign Language Cul-De-Sac in Turkey **Procedia - Social and Behavioral Sciences Volume 47**, 2012, Pages 1757–1761 Cyprus International Conference on Educational Research (CY-ICER-2012) North Cyprus, US08-10 February.
- BAYRAKTAROĞLU, S. (2012). “Neden yabancı dil eğitiminde başarılı olamıyoruz?. Türkiye’de yabancı dil eğitiminde eğilim ne olmalı?”. *12 – 13 Kasım 2012. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi İngiliz Dili Eğitimi Anabilim Dalı 1. Yabancı Dil Eğitimi Çalıştayı Bildirileri*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- BELCHER, D.D. (2006). “English for Specific Purposes: Teaching to Perceived Needs and Imagined Futures in Worlds of Work, Study, and Everyday life”. **TESOL Quarterly**, 40 (1): 133-156.
- BROWN, J. D. (1995). *The Elements of Language Curriculum*. Boston, Massachusetts: Newbury House. 25
- CUMMINS, J. (1994). „Knowledge, power, and identity in teaching English as a second language“. In F. Genesee Ed., *Educating Second Language Children* pp. 33-58. Cambridge: Cambridge University Press.
- DEMİRCAN, Ö. (1988). *Dünden Bugüne Türkiye’de Yabancı Dil*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- DEMİREL, Ö. (1991). “Türkiye’de Yabancı Dil Öğretmeni Yetiştirmede Karşılaşılan Güçlükler“. **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı: 6: 25-39.
- DEMİREL, Ö. (1999). *Yabancı dili öğrenemiyoruz*. Erişim tarihi: 12 Kasım, 2007 <http://www.hurriyet.com.tr/egitim/anasayfa/6607825.asp?gid=171>.

- DEMİREL, Ö. (2003). *Yabancı Dil Öğretimi*. İstanbul: Pegem Yayıncılık.
- DEMİRPOLAT COŞKUN, B. (2015). "Türkiye'nin yabancı dil öğretimi ile İmtihani". *Analiz*. sayı 131. Seta Yayıncılık.
- GRAVES, K. (2000). *Designing Language Courses*. Cambridge: CUP.
- FINNEY, D. (2002). The ELT curriculum: A flexible model for a changing English for Specific Purposes world, Issue 4, 2008, www.esp-world.info Introduction to Needs Analysis. Mehdi Haseli Songhori 24 world. In: Richards, J. C. & Renandya, W. A Graves, K. (2000). *Designing Language Courses*. Cambridge: CUP.
- HUTCHINSON, T., and WATERS, A. (1987). *English for specific purposes: A learning-centered approach*. CUP.
- IŞIK, A. (2008a). „Linguistic Imperialism and Foreign Language Teaching“. *The Journal Of Asia TEFL*, 5 1: 119-140.
- IŞIK, A. (2008b). "Yabancı Dil Eğitimimizdeki Yanlışlar Nereden Kaynaklanıyor?" *Journal of Language and Linguistic Studies*. Vol.4, No.2, October
- PENNYCOOK, A. (1996). *The Cultural Politics of English as an International Language*. Essex: Longman.
- RICHARDS, J. C. (2001). *Curriculum Development in Language Teaching*. Cambridge: CUP.
- Avrupa Komisyonu /EACEA/ Eurydice, (2015). **Avrupa'da Öğretmenlik Mesleği: Uygulamalar, Algular ve Politikalar. Eurydice Raporu**. Lüksemburg: Avrupa Birliği Yayınlar Ofisi. Bu belge aynı zamanda internette de mevcuttur (<http://ec.europa.eu/eurydice>).2015
- MEB 2017-2223 Öğretmen Stratejisi Belgesi Öğretmen Yetiştirme Ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Ankara <http://oygm.meb.gov.tr/www/ogretmen-strateji-belgesi-yayimlandi/icerik/406>
- TEDMEM. (2016). 2016 Eğitim Değerlendirme Raporu. Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları. file:///C:/Users/user/Downloads/Tedmem2016%20(1).pdf

